

רבינו בחיי הקדמה לפרשת שלח לך / "סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה (משלי כא, לא).

שלמה המלך ע"ה יזהיר כל האדם בכתוב הזה, שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובדרך הטבע כל מה שבכחו, ושימסור השאר בידי שמים, כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מדת הטבע, ועל כן יצטרך שיעשה האדם פעולות וענינים שיהיו הכנות להשיג בהן חפצו ולעמוד על משאלות לבו, כמי שרוצה ללכת למלחמה על אויביו שראוי לו שיכין כלי זין וסוסים ומרכבות ליום מלחמה, שאם אינו מכין ויטמון על הנס ימסר ביד אויביו, או כמי שיש לו חולה שהוא ראוי לתקן לו מסעדים וסוסים למאכלו, ומאכילו המאכלים המועילים ולמנוע ממנו המאכלים המזיקים, ואחר שעשה לו כל יכלתו, והשתדל בכל כחו ועשה בדרך הטבע כל הכנותיו, אין ראוי לו לבטוח שיגיע אל רצונו רק בשם יתעלה לא בהכנות האלה, כי יש אדם שיאבד במלחמה עם כל הכנות, ויש שינצל מבלעדיהן, ויש חולה שימות עם המאכלים המועילים, ויש שתגיע לו רפואה עם המאכלים הרעים המזיקים, וא"כ אין עיקר התשועה בענין המלחמה ולא בענין הרפואה להכנותיהם רק בשם יתעלה, שכן כתיב (תהלים קמז) הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם, וכתיב (שם) לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה, וכתיב (שם לג) שקר הסוס לתשועה. זאת כוונת התורה ורוב הפסוקים מוכיחין כן, ולכך צותה התורה לישראל להשתדל בהכנות האלה, שיצאו חלוצים בעלותם למלחמה על אויביהם, ושישימו אורב ושישלחו מרגלים בערי האויבים, כי כל הענינים האלה הם הכנות לעשות מה שבכח האדם לעשות בדרך המנהג והטבע, ואחר כן יפעול הנס על כל מעשה הטבע, ואע"פ שישראל לא היו צריכין לזאת לפי שלא היה נצחון בדרך המנהג והטבע כי אם על פי הזכות והעונש, ואם היו זכאין מעט מהם ינצחו עמים רבים, ואם היו חייבים מעט מן האויבים ינצחו רבים מהם, מכל מקום באה מצות התורה לישראל לעשות כל השתדלותם בהכנות האלה ואחר כך למסור הענין למי שהתשועה לו, כי התורה לא תסמוך על הנס לעולם. ומטעם זה צוה הקב"ה לנח מעשה התיבה, כי בידוע שהיה ביכלתו יתעלה שיעביר נח ובניו ברגליהם על מי המבול, ולא יצטרך נח להתנהג בזה בדרך הטבע שיעשה תיבה מעץ ידוע וממדה ידועה באורך וברוחב, אבל התורה תצוה לנו בכך שנשתדל בהכנות בכל הענינים, ועם כל השתדלותנו שתהיה אמונתנו שאין עקר התשועה בהם רק בשם יתעלה, וזהו שאמר שלמה בכאן, סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה. וכן מצינו בידוע ע"ה כששאל באורים ותומים, השיבו הקב"ה (שמואל ב ה) הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים, צוה להשתדל בדרך המנהג והטבע כמנהג שאר האומות הנוצחין בטבע, וכן מצינו במלחמת העי שאמר הש"י ליהושע (יהושע ח) שים לך אורב לעיר מאחריה. והוא הטעם בעצמו במרגלים ששלח משה רבינו ע"ה במדבר פארן שהקב"ה צוה בכך,

הרב קוק עין איה ברכות ט ז : (על הגמ' בברכות נד): "ואבני אלגביש, מאי אבני אלגביש תנא אבנים שעמדו על גב איש וירדו על גב איש, עמדו על גב איש זה משה, דכתיב והאיש משה, וירדו על גב איש זה יהושע, דכתיב איש אשר רוח בו".

המלחמה דרושה לפי מעמד האנושיות שלא נגמר עדיין בהשלמתו, וצריכה ביותר לצורך הגנה לאומית או תקומתה. והנה לפי הרגיל תלוי' הצלחת כל אומה בהתגבר רוח האומץ בלב אנשיה, והאומץ מתגבר במה שהידיעה מתבררת להם שעזרתם תלוי' בעצמם בכחם ועז גבורתם. ע"כ יוכל הטוען לטעון כי מושגי דעת יראת אלהים יחלישו את אומץ העם באשר לפי האמת מתבאר "כי לד' המלחמה", ולולא עזרת ד' שוא זרע אדם. אבל זו טעות מוחלטת, כי אין גדר הבטחון וההתלות אל ישועת ד' בא למעט את כל כחות הגבורה האפשריים, כ"א להשכיל את העם שלא בכח הגבורה הבשרית לבדה ישיגו מאויים, כ"א צריך לזה גם הגבורה המוסרית שהיא ההליכה בדרכי ד', שאז העם זכאי שתעמוד לו גבורתו ושיצליח בה, מאחר שיש להצלחתו תכלית במציאות האנושיות. אבל כשישים רק אל הגבורה הגשמית פניו וע"ד הכשרון הרוחני לא יביט ולא יתבונן, הלא ירד במעלות רוחו ואין תועלת נמצא בהצלחתו, ודאי לא יצליח כי אין ד' עמו. נמצא שיסוד הבטחון ותכלית ההוראה שהראה השם יתברך ע"י ההנהגה הניסיית עם ישראל, כי לד' המלחמה, היתה לא להחליש את הציור שצריך התאמצות האדם להקמתו הכללית והפרטית, כ"א לשכללה שתהי' שלמה מכל צדדי' היינו שלא תסתפק רק בגבורה פשוטה, כ"א תפנה על כל הצדדים של שלימות הפרטי והכללי. וזהו יסוד הדקדוק המוסרי שהיו צריכים להתנהג במלחמותינו לפי הדרכתה של תורת ד' תמימה. והנה אין לך מלחמה מורגשת שבאה מן השמים, כנפילת אבנים מן השמים, שאין בה שיתוף כח אנושי כלל, וניכר לכל שמן השמים נלחמים באויבי עם ד', לא תאמר שבזה יש הוראה שצד הבטחון מרשל את ההשתדלות האנושית. לא כן כ"א אותן אבנים הם באו על ידי שעמדו על גב איש, וירדו על גב איש, שע"י שנמצא איש שכבר התאמץ להשלים עצמו בכל ארחות הצדק עד שעליו יאמר "ותגזר אומר ויקם לך" באו אלה האבנים. א"כ מורים הם צורך החריצות לכל כשרון שאך בידינו הוא, ובכללם ג"כ ההתגברות לחוזק האומה וכל צרכיה שהם מתנאי החובות המוסריות והתוריות, שהשקפת הבטחון תזרז להם ותאמצם. שהרי למדנו שאפילו כל הדברים הניסיים שאנו רואים שאין בהם שום צד השתדלות אנושי, מ"מ הם ג"כ תלויים בכשרון האדם וחריצותו המוסרית, א"כ מזה נלמד כמה גדולה היא ערכה של ההשתדלות בכל ההשתלמות שבעולם. וכאשר למד לנו רב סעדיה גאון ז"ל בס' האמונות, שכיון שאנו רואים שלצורך ההשלמה הרוחנית הנצחית אנו צריכים ודאי להשתדלות של תורה ומע"ט, א"כ ראוי שכך היא מדתו של מקום ב"ה להנחיל לאדם טובו ע"י ההשתדלות מצדו. מזה נבין שגם הטוב הגשמי לא נשיג כ"א ע"י השתדלותנו, והבטחון מועיל רק למלא את כח החריצות מכל צדדיו, שלא יכשל בהתמלאו רק מצדדים הגשמיים לבדם. ע"כ לעתיד לבא שתהי' מלחמת גוג ומגוג בסוף וגמר תשלום עמדתם של ישראל, בתור עם גדול ועצום, קדוש וחכם, ירדו אלו האבנים אבני האלגביש לנצח מלחמתם, להישיר דרכי השתדלותם שתהי' מכוללת בהשתדלות רוחנית בדעת אלהים וכל דרכי היושר שהם דרכי ד' ביחד עם עזם וגבורתם, ולא יטעו לא בטעות של שכחת ד' לאמר "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" ולא ד' פעל כל זאת" שגורם נפילה רוחנית שגורת אחריה תקלות רבות, ומונעת ג"כ מטעות אפשרי לבא מקוצר דעת שיסוד הבטחון יגרום התרשלות ומיעוט חריצות. ע"כ יבאו לעזרה אלה האבנים שכבר נקרא להם שם אבני אלגביש. ונרמז בהם שהם באו על גב איש. הרי שכל עזרת ד' תבא על גב איש, באשר זאת היא הטובה האמתית, ועיקר החיים שיעשה האדם לטובתו הכללית והפרטית בהשתדלותו ועמל נפשו.